

ROADRUNNER

2/2018 • MAJ • PRIS 75 KR • TIDNINGEN FÖR DIG SOM ÄLSKAR NÄR LARMET GÅR

Mega retro
MINDRE ALBATROSS

RR reder ut
**FRAMTIDENS
ARTBESTÄMNING**

Närgränsen

**GIGI
SAHLSTRAND**

Rariteter
KNÖLFESTIVAL

Swarovski Bird Quiz
SVÅR FÖRSTA OMGÅNG

Skådarstrategi
TAJGAKUSTEN

Fältbestämning
**SÅ CLINCHAR
DU LABBARNNA**

Allt flyter!

Hon är utan tvekan en av Sveriges mest kända fågelskådare och som guide och reseledare har hon inspirerat många att skåda intensivare. Vi kryssade Gigi Sahlstrand när hon hastigt rastade i hemmet på Färingsö – och snackade bland annat om onomatopoetiska namn.

TEXT: PEDER EDVINSSON | FOTO: MATTIAS BARDÅ

OVAN TV Dykning – en hobby som inte gett några fågelkruss.

FOTO: JANNE PETERSSON

OVAN MITTEN Anders Bagge var en av de tävlande i SVT-programmet Det stora fågeläventyret 2017. Gigi var tävlingens domare.

FOTO: MARKUS TALLROTH

OVAN TH Så här är det många som träffat Gigi, som deltagare i någon av hennes fågelexkursioner. FOTO: BO THOOR

Fågelguide, reseledare, föreläsare, domare i lekprogram i tv, anlitad som expert i morgonsoffor och radioprogram, pionjär för fågel-skådning för tjejer, författare. Gigi Sahlstrand har gjort fågelskådandet till sitt yrke och täcker genom det in det mesta av vad ämnet består av. Men det finns en sak hon inte skulle göra, skriva boken *Sluta skåda fågel*. 2010 gav Gigi tillsammans med Eva Stenvång Lindqvist ut boken *Börja skåda fågel* som snabbt blev ett standardverk för fågelintresserade som ville kunna mer, i april 2017 kom en reviderad upplaga. Men att göra avgiftsvarianten, där inbitna skådare får tips på åtgärder att ta till för att inte ställa klockan på 3.15 för att vara på plats på en fågellokal i soluppgången eller lär sig hur man ignorerar huitt, zip och andra läten på höstpromenaden, kommer hon inte medverka till.

– Mer fågel till folket, skådning är det bästa som finns. Möjligen finns det fruar och män till skådare som kanske vill att deras partner läser en sådan bok, men jag tänker inte skriva den, säger Gigi.

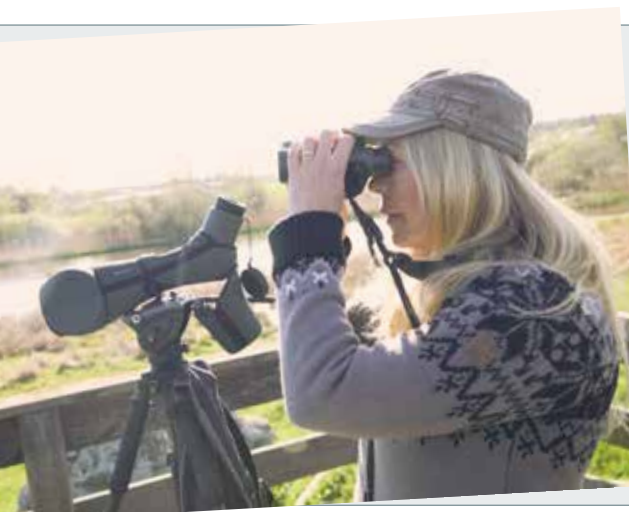
2012 sa Gigi upp sig från jobbet, då hade hon jobbat i tolv år inom it-sektorn. Större delen av tiden

hade hon jobbat med kundkontakter, ett arbete som innebar många resor i Sverige och gav möjligheter till skådning före och efter kundbesöken. Gigi kunde till ganska stor del styra vart och när resorna skulle göras, därför fick till exempel kunder som höll till i närheten av Öland se mycket av henne under vår och höst. Kollegorna hade heller inget emot att hennes reslust bottnade i ett sug efter att skåda, de var bara glada att slippa ta – enligt deras uppfattning – mindre attraktiva resor:

– För mig var det fantastiskt att kunna åka till exempel till Luleå när det var bra läge på fågel där.

Reser halva året

Hennes nya jobb, som professionell fågelskådare, sköts från kontoret i hemmet i Prästnibble på Färingsö, i ett timmerhus vid änden av en grusväg, med en vik av Mälaren framför sig. Men även om kontoret finns i bostaden – strategiskt placerat med utsikt över en stor fågelmatning – så finns det nästan ingen anledning att säga att hon arbetar hemifrån. När hon tänker efter landar hon i att hon är på resa i upp till ett halvår per år.

JOBBA MED HOBBY

När Gigi började jobba med fågelskådning var det inte första gången hon lämnade allt för sin hobby. Som inbiten hästtjej lämnade hon i slutet av 80-talet jobbet på Skatteverket och köpte en hästgård i Skåne där hon startade ridskola.

– Det hade varit en dröm sedan jag var barn, och jag gillar att lära ut. Men den gången jobbade jag sönder min hobby, efter ett tag slutade jag själv att rida.

I mitten av 90-talet hittade hon fågelskådningen och sålde hästarna, och sedan 2012 jobbar hon alltså med en av sina hobbies igen. Den här gången är hon inte rädd att jobbet ska störa intresset.

– Jag funderade verkligen på det innan jag tog beslutet. Men fågelskådning är inte som hästar, det händer nya saker hela tiden. Fortfarande är skådning det bästa sättet att varva ner, så känner jag även om jag lett en skådargrupp tidigare på dagen.

TV En vanlig syn på Svartsjö dämmes fågelplattform: Gigi Sahlstrand.

FOTO: MATTIAS BARDÅ

Det visste du inte om Gigi Sahlstrand ...

FÖDD: 16 juni 1964.

BOR: På Färingsö i Ekerö kommun utanför Stockholm.

GÖR: Professionell fågelskådare.

HANDKIKARE: Swarovski 8x32 EL.

TUBKIKARE: Swarovski ATX 65 och 95.

KAMERA: Nikon P900.

SVERIGEKRYSS: 392 (maj 2018).

300:E KRYSS: Härfågel i Nynäshamn, 2000.

DAGS ATT KRYSSA PÅ EKERÖ: Röd glada. "Den har setts flera gånger, men jag har inte varit hemma då."

ANTAL MIL I BIL PER ÅR: 4 000 i egen bil, 2 000 i minibuss i samband med arbetet.

HOBBY: Paddla kajak (har kring 140 kajakkryss), dykning (sedan början av 90-talet), nattfjärilar (lyser i trädgården hemma), snowboard, bad från tidigt på säsongen och ... fågelskådning.

STYRELSEARBETE: Birdlife Sverige (Fågelintressekommittén), Stockholms ornitologiska förening (vice ordförande), C3 (tidigare styrelseledamot), Mälardalens ornitologiska förening (styrelsen). "Jag är hellre med och påverkar än står bredvid och gnäller över något man tycker kan göras annorlunda."

FOTO: MATTIAS BARDÅ

– Räknar jag även in guidningar inom Sverige så blir det nog så mycket.

När Roadrunner åker ut till Färingsö är Gigi mitt emellan återkomst och avresa. Dagen före visade hon kikare på en seniordag i Kungsträdgården i Stockholm, efter lunch drar hon till Öland och efter ett par dagars pappersarbete ska hon guida två grupper under två veckor i Polen, detta i den omtalade urskogen Bialowieza som ständigt verkar vara utsatt för nya ingrepp.

– Jag var där för två år sedan och då pratades mest om att ta ner dåliga träd i utkanten, ingen var speciellt orolig då. Men nu har det blivit mer. 2019 ska jag till skogen igen, men då med en grupp via den vitryska sidan – 70 procent av skogen ligger i Vitryssland.

2018 är fulltecknat med resor, föreläsningar, kurser och lokala guidningar, som vid hemmalokalen vid

gård. Jag hade ingen kikare, men plockade rörsångare, brun kärrhök och annat som fanns där – jag har anteckningar kvar från den tiden.

Familjen bodde först på Söder i Stockholm, men flyttade senare ut till Farsta strand där Gigi gick med i scouterna.

– Men scouterna hade inget fågelfokus, hade jag i stället kommit i kontakt med Fältbiologerna hade nog kryssandet kickat i gång redan då.

Nu dröjde det alltså till 1995 innan Skådarsverige fick sin Gigi. Hon hade träffat sin blivande man, före detta Fältbiolog och utrustad med tubkikare, och flyttat till Nynäshamn. Tack vare honom fick Gigi kolla i en tubkikare för första gången, det och en krysslista över Sveriges fåglar ledde på våren till en resa till Öland.

– Vi såg nog rätt lustiga ut bland fågelskådarna.

»Inte minst var det chockartat att inse att vi skulle kliva upp fem på morgnarna för att skåda.«

Svartsjövikens och Svartsjö dämme eller onsdags-skådningarna vid Kyrksjön i Bromma och Råstasjön i Solna. För våren 2019 räcker knappt skohorn längre för att få plats med fler uppdrag.

– Då blir det bland annat Ecuador, Galapagos, Trinidad & Tobago och det där jag har på hemmaplan. Jag trivs med kontraster och högt tempo, jag hade tröttnat på att bara göra det ena eller det andra, långresor eller guidning hemma. Normal arbetstid blir jag bara lat av.

Första Ölandsresan

Först när Gigi var 30 år kom hon i gång med fågel-skådning på allvar, men det verkar som om intresset bara låg och väntade på att få blomma ut.

– Jag hade ett fågelintresse redan som barn, jag och mamma kollade tillsammans på landet, vi hade stuga på Långgarn, en ö utan för Muskö i Stockholms skär-

Han var en stor bodybuilder och jag skådade i ett par färgglada fleecebyxor, jag minns att alla tittade på oss. Jag hade noll koll på skådarvärlden då, inte minst var det chockartat att inse att vi skulle kliva upp fem på morgnarna för att skåda.

Men Gigi fick 70 kryss på resan, och var fast i skådandet. Inte ens en långresa till Australien dämpade lusten.

– Jag kryssade fåglar på den resan också. Jag hade inte packat med någon kikare eftersom vi skulle resa så lätt som möjligt, men väl där såg jag till att låna en kikare.

När hon kom tillbaka till Sverige igen våren 1996 blev det fullt ös på skådningen. Hon skaffade personsökare för att få förstahandsinfo om rara fåglar ("första året

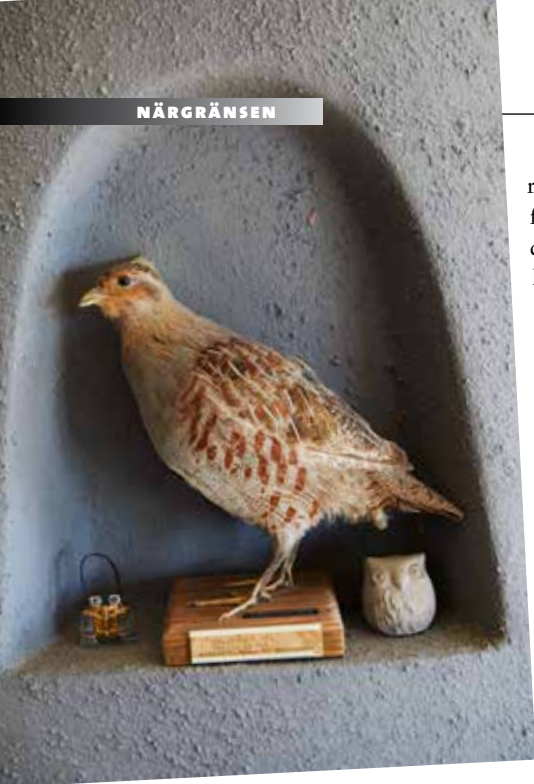
LÄRA AV NYBÖRJARE

Som fågelguide tar sig Gigi an allt från grupper med stora kunskaper till rena nybörjare. Mest lär hon sig av de nya skådarna:

– Innan jag säger något till dem måste jag hela tiden värdera budskapet så att de ska förstå, tack vare det har jag själv utvecklat mina kunskaper. Nybörjare har en annan utgångspunkt och kan komma med frågor som man själv inte har funderat över. Nya skådare blir också glada för det lilla, jag älskar att vara den som gläntar på dörren till den här världen för dem.

Parabolen ska öka på antalet tomkryss.

TH "Jag är vörd det här vädret med tanke på hur mycket oväder jag guidat i under våren."

OVAN Till skillnad från individen på bilden är nätverket Rapphönan högst levande. Gigi tog initiativ till grundandet 2009.

FOTO: MATTIAS BARDÅ

ringde jag till svararen, det var stort att få träffa Micke Nord som läste in meddelandena första gången" och började kryssa. Den 1 maj 2000, på dagen fem år efter de första kryssen på Öland, kryssade hon sin 300:e art: en härfågel i Nynäshamn.

– Om jag får ett intresse blir jag lätt manisk och vill lära mig snabbt, jag körde på i 190. Härfågel var en riktig drömmart, och det var extra kul att få se den på hemmaplan.

Nästan lika snabbt hittade hon in i rollen som reseledare och guide. Skådaren Henrik Waldenström ordnade fågelresor genom Stockholms ornitologiska förening till bland annat Öland och Skåne och tog in Gigi i det hela 2002.

Henrik såg också att det fanns ett behov av att ordna fågelresor för enbart tjejer. Gigi fastnade för idén och 2005 ledde hon sin första tjejresa till Öland. 2009 bildades Rapphönan efter ett initiativ av Gigi, grundare var förutom Gigi även Eva Stenvång Lindqvist, Lotten Sjölander, Sanja Gustafsson och Angelica Aronsson. Rapphönan är ett fristående, nationellt nätverk med syfte att underlätta för tjejer att skåda fågel – i dag finns elva lokala grupper från Jämtland ner till Skåne.

– Jag tror att kvinnor tidigare har ryggat tillbaka för ordet "ornitolog" i olika föreningsnamn och därför inte organiserat sig. 1970 var 1 procent av medlem-

gräshoppångare och brun glada. Senaste krysset blev en ägretthäger genom köksfönstret.

– Jag satt inne på kontoret och fick ett telefonsamtal. Som jag brukar ställde jag mig och tittade över vattnet när jag pratade och fick se något vitt i ett träd. "Antingen har jag en ägrett eller vit plastpåse på andra sidan", sa jag och bad om att få ringa upp. Det visade sig vara en ägretthäger.

Tyngsta krysset på tomten bedömer hon vara gråsparv, en fågel som trots jordbruken intill är svårflörtad.

– Under ett RM i tomtskådning åkte en av oss över till andra sidan för att peka ut de gråsparvar som finns på gården där, men det var inte något roligt att ha som tomtkryss. Som tur var fick jag en på matningen senare.

Kaspisk trut finns också på önskelistan, den hon såg för några år sedan fick hon ingen bild på och därför kan den inte kryssas.

– Det var på grund av den jag skaffade en kamera. Den låg i viken under tre dagar och var klockren, men vad hjälpte det när jag inte kunde dokumentera den.

Ett annat hjälpmedel som införskaffats på senare tid är en parabol, med den ska även lockande fåglar på lite håll kunna läggas till den annars ganska maxade listan.

Vidgar vi vyn utanför tomten visar sig en annan åtråvärd lista: den konkurrensutsatta Ekerölistan.

– Den ser vi ganska allvarligt på, vi som bor i kommunen. Just nu har jag 222 av 260 kryss på den. Men den är ganska svår, Ekerö består av en massa öar och är utmanande att snabbt ta sig runt på. Adelsö ligger

»Jag tror att kvinnor tidigare har ryggat tillbaka för ordet "ornitolog" och därför inte organiserat sig.«

marna i Sveriges ornitologiska förening kvinnor, Birdlife har i dag 40 procent kvinnliga medlemmar.

Gigi har förstas haft svårt att påverka andelen tjejer i skådarleden så långt tillbaka som på 70-talet. Men en stor del av äran för dagens mer jämlika skådar-massa ska förstas hamna hos Gigi. Att hon ses i olika medier ger tjejer någon att identifiera sig med, att hon och hennes Rapphönan snart firar tioårsjubileum gör också att det finns en modern historik av kvinnliga skådare att se tillbaka på.

– Jag märker hur det har normaliserats att tjejer skådare och anses kunna lika mycket som killar. Förr gick alla fram till mannen i sällskapet med sina fågelfrågor, det där retade mig eftersom jag oftast kunde mer eller lika mycket som de killar jag skådade med – nu blir även kvinnor tillfrågade.

Gråsparv på tomten

Snösiska har strukits, nu ligger tomtlistan på 160 arter. Jordbruksmark, skog och vatten intill huset har gett en varierad lista med både fjällgås, bläsgås och prutgås,

till exempel inte långt bort fågelvägen, men med bil här ifrån Färingsö måste man åka via Tappström och sedan ta en färja. Det gör att man lätt kan missa ett drag.

Även om konkurrensen är hård med skådare som Urpo Könnömäki, Glenn Cornland och Janne Björk för att nämna några, delar alla med sig av sina fynd på ett internt Lineband. Gigis primärskådning på öarna har gjort att hon bidragit med tunga pjäser som bland andra pungmes, lundsångare, svartpannad törnskata och dvärgsparv. Stäppvipa hade också kunnat läggas till den ädellistan.

– Jag skulle till Svartsjövikens och skåda den morgonen, men vipan upptäcktes en halvtimme innan jag kom dit.

Berättelsen om stäppvipan vittnar om en tävlingsinstinkt när det handlar om fåglar, när det handlar om andra saker också för den delen. Men många dagar på resa gör att det finns en ödmjukhet mot kryssandet, allt går inte att ta. Samma sak gäller för Sverigelistan:

– Emellanåt får jag erkänna att jag är en dålig ▶

kryssare, jag är lite för plikttrögen och släpper inte det jag har för händer för att dra på en fågel. Visst har jag tävlingsdjävulen i mig, men det är okej att studera de fåglar man har framför sig också, särskilt om jag guidar och gruppen har det bra där den är. För två höstar sedan uppstod en sådan situation på Öland då en ökensängare hade upptäckts åtta mil norrut. Jag har inte den i Sverige, men det hade inte varit bra för gruppen att dra dit – de hade så mycket att upptäcka och kryssa där vi var. Sådana gånger är det inga problem för mig att släppa ett kryss, jag gläds i stället åt vad deltagarna kryssar.

Men ibland kan guidningen ske på rätt plats också, som vid Svartsjö där jag förra året då Gigi guidade en grupp på fem privatpersoner. Gänget studerade en sävsparv och var nöjda med det. Plötsligt skrek Gigi till:

– Det kom en stäpphöksbane och rundade oss på 40 meters håll, min första på Ekerö. För gruppen var inte stäpphöken det bestående minnet den gången, utan hur jag gick från att vara lugn och pedagogisk om sävsparven – ”svart mössa, vit halsduk” – till att bli helt galen.

Sverige kryssen ligger när det här skrivs på 392 arter, och Gigi känner att 400-strecket närmar sig.

– Jag märker att jag är lite mer taggad nu när nedräkningen har inletts. Jag har inga direkta skammisar kvar, även om jag tycker att jag borde ha haft sibirisk piplärka redan, och jag har också sluppit backa på tallsparv, isabellatörnskata och rödstrupig sångare – de jag har sett är godkända.

Gråsparv på tomten

Väskorna är packade, en av dem är full med kikare som en grupp ska låna. Sambon Bosse Thoor har kommit hem och snart går färden mot Öland. Gigi ser fram emot resan och guidningarna, men ägnar en tanke åt dem som inte är professionella fågelskådare, de som kan ta ledigt från sina jobb under högsäsong och bara göra vad de vill.

– Att lägga två veckor på en ö i Östersjön är en typ av skådning jag inte får plats med nu, men jag hoppas det blir mer av den varan framöver. Jag älskar primärskådning, men får nöja mig med det jag hinner med här på Färingsö mellan jobben.

Vi skulle ju reda ut det onomatopoetiska också. Det är inte ovanligt att fåglar fått sina namn från sina läten, till exempel kricka, steglits och fink. Gigis föräldrar trodde att deras dotter skulle heta Inga-Lill, men eftersom den lilla hade ett tydligt läte redan i vagn, ett glatt *gi-gi*, blev hon enligt alla ljudhärmningsprinciper kallad Gigi.

Så står det även i passet. ✕

TV Gigi på en av sina favoritlokaler: balkongen på huset på Färingsö.

OVAN Sex kikare står i fönstren i Gigis hus – ingen fågel får undkomma att bli sedd.

FOTO: MATTIAS BARDÅ